

УДК 331

Болгарін В.В.
старший викладач кафедри менеджменту
Нікопольського факультету
Запорізького національного університету

Болгаріна О.Ю.
викладач кафедри гуманітарних дисциплін
Нікопольського факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ РІВНЯ ТА ЯКОСТІ ОСВІТИ НА ПРОЦЕС ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

EVALUATION OF THE IMPACT OF THE LEVEL AND QUALITY OF EDUCATION ON THE EMPLOYMENT PROCESS

АНОТАЦІЯ

У статті аналізується специфіка проблем працевлаштування фахівців на ринку праці в умовах економічної кризи на прикладі промислового міста, визначаються напрями підвищення конкурентоспроможності спеціалістів за рахунок забезпечення відповідності якості освіти вимогам роботодавців. Обґрунтовано необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності освітніх послуг на основі застосування гнучких моделей навчання.

Ключові слова: освіта, анкетування, ринок праці, працевлаштування, роботодавець.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется специфика проблем трудоустройства специалистов на рынке труда в условиях экономического кризиса на примере промышленного города, определяются направления повышения конкурентоспособности специалистов за счет обеспечения соответствия качества образования требованиям работодателей. Обоснована необходимость повышения уровня конкурентоспособности образовательных услуг на основе применения гибких моделей обучения.

Ключевые слова: образование, анкетирование, рынок труда, трудоустройство, работодатель.

ANNOTATION

The article analyzes the specifics of the problems of employment of specialists in the job market during the economic crisis on the example of the industrial town. The ways of raising of competitiveness of specialists by ensuring compliance of quality of education with the requirements of employers have been defined. The necessity of improving the level of competitiveness of educational services through the use of flexible training models has been substantiated.

Keywords: education, survey, labor market, employment, employer.

Постановка проблеми. Освітня політика України на сучасному етапі виходить із необхідності підвищення ролі освіти в розвитку суспільства і держави. Ця роль визначається як завданнями переходу України до демократичного суспільства з ринковою економікою, так і світовими тенденціями розвитку. У сучасному світі освіта стала одним із найважливіших чинників і ресурсів економічного розвитку, формування нової якості економіки. Динамічний розвиток економіки, скорочення сфери некваліфікованої та малокваліфікованої праці, структурні зміни у сфері зайнятості визначають високі вимоги до професійної кваліфікації працівників. В якості основного чинника

оновлення змісту освіти виступають тенденції розвитку економіки і соціальної сфери, науки, техніки і технологій. Підвищення конкурентоспроможності фахівців на ринку праці можливе лише за умови забезпечення відповідності якості освіти вимогам роботодавців, що підтверджує актуальність дослідження проблем зайнятості на ринку праці України в умовах посилення кризових явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню специфіки зайнятості в умовах ринково орієнтованих змін в економіці країни у вітчизняній економічній науці приділялося достатньо уваги. Найбільш вагомими є здобутки вітчизняних учених-економістів Колешні Л.М., Кравченко І.С., Лібанової Е.М., Петрової І.Л., Савельєва Е.В., Савченка В.А., Семикіної М.В. У ході дослідження цих проблем науковці підкреслювали необхідність забезпечення в процесі підготовки висококваліфікованої робочої сили відповідності основних параметрів якості підготовки та професійно-кваліфікаційного рівня кадрів вимогам сучасного етапу розвитку економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні перед сучасною освітою постають питання, що потребують негайного вирішення: невідповідність спеціальностей і спеціалізацій, за якими готують спеціалістів ВНЗ, потребам ринку; відсутність у фахівців конкурентоспроможного рівня кваліфікації та практичних навичок за отриманою спеціальністю; розбіжності між вимогами фахівців до заробітної плати та можливостями роботодавців; несформованість системи розподілу фахівців щодо гарантованого працевлаштування, трудової адаптації та соціальних гарантій [1].

Мета статті полягає у визначенні впливу наявності та рівня освіти на процес працевлаштування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме поняття «працевлаштування» має різні трактування, у тому числі такі:

1. Працевлаштування – комплекс правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації права особи на працю [2, с. 54].

2. Працевлаштування – процес, що являє собою підбір місця роботи і відповідного оформлення шляхом укладення трудового договору з певним роботодавцем [3].

Працевлаштування є своєрідним підсумком і одночасно – показником ефективності роботи освітньої установи системи вищої освіти в розрізі підготовки з конкретної спеціальності. Отже, результативність процесу працевлаштування є гармонійною взаємодією двох незалежних динамічних процесів: формування потреб ринку праці у фахівців із професійною освітою та підготовки таких фахівців системою вищої освіти.

Для визначення впливу рівня та виду освіти на працевлаштування було проведено опитування серед мешканців м. Нікополь (табл. 1).

Для визначення достатньої кількості респондентів була використана формула:

$$n = \frac{t^2 \delta^2 N}{N \Delta^2 + t^2 \delta^2}, \quad (1)$$

де t^2 – коефіцієнт нормального відхилення;

Δ – припустима помилка (5%);

δ – дисперсійна ознака;

N – кількість жителів міста.

Таким чином, достатня кількість респондентів склала 289 осіб. Анкетування було проведено серед 300 респондентів, вікова категорія яких була розподілена наступним чином: від 20 до 30 років – 28%, від 31 до 40 років – 22%, від 41 до 50 років – 24%, від 51 до 60 років – 15% і старші за 60 років – 11%. Серед опитуваних респондентів 49% – жінки та 51% – чоловіки.

За результатами анкетування можна зробити наступні висновки:

- серед опитаних 69% працюють;
- найбільша кількість респондентів працюють у промисловості (25%) та у сфері обслуговування (18%);
- вищу освіту здобуло 37% опитаних;
- 44% мають технічну і 27% економічну освіту;
- 77% для вступу до ВНЗ не склали ЗНО;
- 52% респондентів працюють за спеціальністю;
- лише 41% отримання вищої освіти сприяло кар'єрному зростанню;
- 42,9% респондентів хотіло б отримати другу вищу освіту, здебільшого – економічну (5,4%);
- 66% респондентів не готові скласти ЗНО для вступу до ВНЗ.

Таким чином, можна зробити висновок, що населення міста Нікополь, незважаючи на наявність певного рівня освіти, вважає за необхідне продовження навчання, але значною перешкодою у цих намірах постає вимога про складання ЗНО.

Таблиця 1

Результати анкетування

Питання	Відповіді, %
Особисті дані:	
Стать:	
- жіноча	49%
- чоловіча	51%
Вікова категорія (роки)	
20–30	28%
31–40	22%
41–50	24%
51–60	15%
Старше 60	11%
Чи працюєте Ви?	
- так	69%
- ні	31%
2. У якій сфері Ви працюєте?	
- промисловість	25%
- торгівля	15%
- освіта	10%
- медицина	16%
- юриспруденція	6%
- сфера обслуговування	18%
Свій варіант	10%
3. Який рівень освіти Ви маєте?	
- вища	37%
- середня спеціальна	25%
- професійно-технічна	22%
- курси	7%
Я навчаюсь	9%
4. Яку освіту Ви отримали?	
- технічну	44%
- економічну	27%
- юридичну	7%
- медичну	12%
Свій варіант	10%
5. Чи доводилося Вам для вступу до ВНЗ скласти ЗНО?	
- так	23%
- ні	77%
6. Чи працюєте Ви за спеціальністю?	
- так	52%
- ні	48%
7. Чи сприяло отримання вищої освіти кар'єрному росту?	
- так	41%
- ні	59%
8. Чи плануєте Ви отримати другу вищу освіту, якщо так, то яку?	
- технічну	1,5%
- економічну	5,4%
- юридичну	3,8%
- медичну	3%
Свій варіант	29,2%
9. Чи готові Ви для вступу до ВНЗ скласти ЗНО?	
- так	34%
- ні	66%

Крім того, роботодавець підвищує вимоги до якісного складу робочої сили, вимагаючи від працівника високого рівня кваліфікації, загальноосвітньої та професійної підготовки, наявності досвіду роботи, креативного ставлення до своєї праці, високого рівня виконання професійних обов'язків. Для сучасного роботодавця недостатньо лише високого рівня виконавчої дисципліни, зразкового виконання певного усталеного кола обов'язків і ґрунтовної теоретичної бази. Є додаткова потреба в гнучкій, мобільній, комунікабельній, творчій особистості, здатній вступати в ділові контакти, вести ділові переговори, творчо реагувати на потреби ринку, вносити раціоналізаторські пропозиції, підвищувати свій професійний рівень, урівноважено реагувати на реконструкцію професійного процесу [4, с. 274]. Також важливою проблемою залишається слабка мотивація роботодавців до збільшення інвестицій у розвиток професійної освіти та підготовки, незначне залучення роботодавців до розроблення навчальних програм, атестації випускників навчальних закладів, оцінювання якості підготовки робітничих і кваліфікованих кадрів.

Серед основних причин ускладнення працевлаштування слід виокремити:

- наявні диспропорції структури попиту на ринку праці, які поглиблюються внаслідок слабкості координаційних зв'язків між ринком праці та ринком освітніх послуг;
- невідповідність отриманої спеціальності потребам ринку праці;
- відсутність довгострокових економічних прогнозів змін професійно-кваліфікаційної структури робочої сили;
- посилення конкуренції на ринку праці професій та спеціальностей, по яких ведеться підготовка в навчальних закладах міста;
- недостатність практичного досвіду чи стажу роботи за спеціальністю;
- розрив між змістом освіти та вимогами з боку роботодавців;
- психологічну неготовність молоді до прийняття самостійних рішень [2, с. 300].

Недостатня ефективність управління процесом вибору професії обумовлена насамперед використанням традиційної системи освіти, не адаптованої до змін вимог молоді та потреб ринку праці, нерозвиненістю системи поетапної професійної підготовки та безперервної освіти. Реформування системи освіти в напрямі підвищення конкурентоспроможності фахівців сприятиме підвищенню адаптаційного потенціалу працівників, приведенню соціально-психологічних характеристик у відповідність із потребами ринку праці, формуванню соціально активного стилю поведінки, тобто професійній соціалізації [5, с. 4].

Для більш детальної характеристики ринку праці м. Нікополь було проведено додаткові обробки результатів анкетування для надання відповідей на наступні питання (табл. 2–5):

1. Який вплив має рівень освіти на працевлаштування?

2. Яку освіту має найбільша кількість працевлаштованих?

3. З якою освітою працює найбільша кількість працевлаштованих за спеціальністю?

4. Респонденти якої вікової категорії готові скласти ЗНО для вступу до ВНЗ?

Таблиця 2

Вплив рівня освіти на працевлаштування

Рівень освіти	Відповіді, %
- вища	46,6
- середня спеціальна	27,3
- професійно-технічна	20,5
- курси	3,4
Я навчаюся	2,3

Найбільша кількість серед працюючих має вищу (46,6%) та середню спеціальну освіту (27,7%).

Таблиця 3

Вплив виду освіти на працевлаштування

Вид освіти	Відповіді, %
- технічна	43
- економічна	23
- юридична	9
- медична	12,5
Свій варіант	12,5

Найбільша кількість серед працюючих має технічну (43%) та економічну освіту (23%).

Таблиця 4

Вплив виду освіти на працевлаштування за спеціальністю

Вид освіти	Відповіді, %
- технічна	40,61
- економічна	25,79
- юридична	8,77
- медична	10,79
Свій варіант	14,04

Найбільша кількість працює за спеціальністю з технічною (40,61%) та економічною освітою (25,79%).

Таблиця 5

Вплив вікової категорії респондентів на готовність скласти ЗНО

Вікова категорія	Відповіді, %
20–30	45,2
31–40	19,05
41–50	26,12
51–60	7,14
Старше 60	2,38

Найбільший відсоток респондентів, що висловили готовність скласти ЗНО, припадає на вікову категорію 20–30 років (45,2%) та 40–50 років (26,12%).

Повільні темпи реформування системи вищої освіти, відсутність економічної зацікавленості ВНЗ у підготовці конкурентоспроможних працівників, їх працевлаштуванні та подальшому закріпленні на робочих місцях виступають проявами існуючого протиріччя між соціальними та професійними орієнтаціями спеціалістів та кадровими потребами організацій, фірм і комерційних структур.

Нинішня структура випуску спеціалістів не відповідає структурі попиту на них, оскільки неможливість працевлаштування за отриманою професією в підсумку призводить до дестабілізації соціальної ситуації в регіоні зі значною концентрацією незайнятої молоді. Навчальні заклади продовжують застосовувати практику планування прийому, відштовхуючись від досягнутого обсягу підготовки, базуючись на інерції уявлень про престижність професій, інтересах залучення коштів (контрактні форми навчання) [6, с. 146]. Стрімке зростання обсягів підготовки ВНЗ без урахування кон'юнктури попиту та пропозиції посилює напруження на регіональних ринках праці.

Реальне замовлення ринку праці повинно ґрунтуватися на поточному та перспективному стані національної економіки для системи освіти «відкладено» в часовому вимірі, адже можливості освіти задовольнити попит виявляються лише після того, як дипломований фахівець «виходить» на ринок праці. Створення єдиної площини підготовки кваліфікованих кадрів різних освітньо-кваліфікаційних рівнів для сфери соціально-побутових послуг дасть змогу цілісно вирішити питання її кадрового забезпечення. Уже сьогодні МОН вимагає проектні показники обсягу прийому на навчання та випуск фахівців ВНЗ погоджувати з управліннями освіти і науки обласних (міських) державних адміністрацій та регіональними центрами зайнятості, хоча слід зауважити про відсутність реальних механізмів налагодження такої взаємодії.

Система підготовки фахівців України повинна бути спрямована на стратегічне прогнозування майбутнього для формування, професійного розвитку та раціонального використання трудових ресурсів України з чітким визначенням цілей і пріоритетів кадрової діяльності. Тому державне замовлення на підготовку фахівців як інструмент впливу держави на формування структури робочої сили має ґрунтуватися на прогнозах потреби в кадрах регіонів і галузей економіки.

Висновки. Отже, рівень освіти має безпосередній вплив на працевлаштування. Так як Нікополь – це місто з розвинутим сектором промисловості, то більше шансів на працевлаштування мають особи з технічною та економічною освітою. Але слід зазначити, що перешкодою для загального підвищення освітньо-професійного рівня населення може стати обов'язкове складання ЗНО для вступу до вищих навчаль-

них закладів для всіх вікових категорій населення, так як старше покоління опиняється в нерівних умовах порівняно з молоддю внаслідок невідповідності навчальних планів і програм на момент закінчення школи та змістом вступних випробувань у вигляді ЗНО.

Рівень освіти є одним з основних чинників конкурентоспроможності працівника на ринку праці. Його вплив на можливості ефективної зайнятості населення суттєвий. Зі зростанням рівня освіти та професійної кваліфікації ймовірність втратити роботу і перейти в категорію безробітних зменшується. Роботодавці при прийнятті працівника на посаду за всіх інших рівних умов будуть надавати перевагу тому претендентові, в якого рівень освіти буде вищим.

Результати аналізу свідчать про тісний зв'язок рівнів освіти та зайнятості населення. Підвищення рівня освіти позитивно впливає на вирішення проблеми зайнятості населення. Освіта є одним із визначальних чинників конкурентоспроможності особи на ринку праці, а також важливим чинником ефективної зайнятості.

Таким чином, освіта є важливим інститутом людського розвитку не лише тому, що рівень освіти населення безпосередньо впливає на рівень людського розвитку, а й передусім тому, що якісна освіта зумовлює розширення можливостей людей в усіх сферах життя, а отже, і підвищення ефективності всіх видів людської діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гуртов В.А. Прогнозирование потребностей региональных экономик в выпускниках системы высшего профессионального образования / В.А. Гуртов, А.Г. Мезенцев, Е.А. Питухин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://localbudget.karelia.ru/sbornik/st5.htm>.
2. Становлення економіки України в післякризовий період: ризики та проблеми розвитку / Під ред. д.е.н., проф. О.О. Непочатенко. – Умань: Видавець «Сочинський», 2012. – Ч. 1. – 416 с.
3. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.
4. Економічні основи інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України : [монографія] / За заг. ред. В.І. Лугового. – К. : Пед.преса, 2009. – 384 с.
5. Бандур С.І. Модернізація економіки як чинник трансформації структури зайнятості населення / С.І. Бандур // Ринок праці та зайнятість населення. – 2011. – № 2(27). – С. 3–6.
6. Ніколаєнко С.М. Управління якістю вищої освіти: тенденція, аналіз і тенденції розвитку : [монографія] / С.М. Ніколаєнко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 519 с.
7. Горшкова А.С. Державний механізм забезпечення коеволуції економіки та освіти як соціальних інститутів : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / А.С. Горшкова ; Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2012. – 20 с.
8. Зіньковський Ю. Камені спотикання вітчизняної вищої освіти / Ю. Зіньковський // Вища щкола. – 2011. – № 3. – С. 7–18.